

KHÁI QUÁT HỆ THỐNG ĐẢNG PHÁI VÀ PHONG TRÀO CÁNH TẢ MỸ LATINH

Nguyễn Anh Hùng
Viện Nghiên cứu Châu Mỹ

I. Nguồn gốc và phong trào cánh tả Mỹ Latinh

Thuật ngữ "cánh tả, phái tả" dùng để chỉ những người, những lực lượng trong hệ thống chính trị có tư tưởng tiến bộ, đổi mới, dân chủ. Ngược lại, "cánh hữu, phái hữu" dùng để chỉ những người, những lực lượng có tư tưởng thụt lùi, bảo thủ (cố hữu), cá nhân, độc đoán. Các nhà chính trị học và sử gia cho rằng những thuật ngữ này ra đời từ cuộc Cách mạng Pháp năm 1789. Theo Hiến pháp Pháp khi đó, Nghị viện nước này gồm ba đẳng cấp: đẳng cấp thứ nhất đại diện cho tầng lớp giáo sĩ; đẳng cấp thứ hai đại diện cho tầng lớp quý tộc; đẳng cấp thứ ba đại diện cho tầng lớp nông dân, công nhân, tư sản bình dân. Vào tháng 9/1789, trong một cuộc họp tại Nghị viện Pháp đã nổ ra cuộc tranh luận gay gắt giữa đẳng cấp thứ nhất và thứ hai (ngồi bên phải Nghị viện) với đẳng cấp thứ ba (ngồi bên trái Nghị viện). Từ hiện tượng vô tình này, đã ra đời những thuật ngữ nói trên để chỉ khái niệm, quan điểm chính trị của những người theo tư tưởng cấp tiến hoặc bảo thủ. Theo đó, hữu khuynh là đường lối thoả hiệp với giai cấp tư sản trong phong trào công nhân, chủ trương cải lương, hạ thấp và thủ tiêu đấu tranh, đối lập với chủ nghĩa Marx-Lenin. Còn tả khuynh là có xu hướng, chủ trương hành động

quá mạnh, không thích hợp với trình độ quần chúng - một loại khuynh hướng tư tưởng sai lầm về đường lối, chủ trương hoạt động cách mạng do không đánh giá đúng thực tế và tình hình quần chúng. Cánh hữu, phái hữu chỉ những nghị sĩ ngồi ở bên phải chủ tịch nghị viện (quốc hội), có quan điểm bảo thủ, cứng nhắc. Còn cánh tả, phái tả chỉ những nghị sĩ ngồi bên trái, thường có quan điểm tiến bộ, cách mạng, bao gồm những người cộng sản, xã hội, dân chủ cấp tiến... Trong phe cánh này cũng có nhiều cấp độ khác nhau, chẳng hạn "phái trung tả" hay "phái tả ôn hoà" là những người tiến bộ vừa phải, còn trung dung hoặc ít nhiều hữu khuynh.

Đảng phái và phong trào cánh tả trên thế giới hình thành từ cuối thế kỷ XVIII, nhưng thực sự phát triển sôi động với nhiều thăng trầm trong suốt thế kỷ XX. Nếu như trong những năm 1920-1990, đảng phái và phong trào cánh tả cực thịnh ở phần phía đông châu Âu với hiện thân là chủ nghĩa xã hội, thì cuối thế kỷ XX và đầu thế kỷ XXI, sau sự sụp đổ của Liên Xô và hệ thống xã hội chủ nghĩa Đông Âu, sự phát triển cánh tả lại "định cư" ở Mỹ Latinh. Mấy năm gần đây, đảng phái cánh tả của các nước thuộc châu lục này đã gần như đồng loạt nắm giữ chức vụ tổng thống - cương vị đứng đầu hệ thống chính trị mỗi quốc gia cộng hoà. Cùng với việc

tái đắc cử nhiệm kỳ thứ ba liên tiếp ngày 3/12/2006 của Tổng thống cánh tả Hugo Chavez ở Venezuela, là sự đắc cử Tổng thống của Lula Da Silva (ở Brazil, ngày 29/10/2006), Nestor Kirchner (Argentina, tháng 5/2003), Tabere Vazquez (Uruguay, tháng 10/2004), Michelle Bachelet (Chile, tháng 1/2006), Daniel Ortega (Nicaragua, tháng 11/2006), Rafael Correa (Ecuador, tháng 11/2006)... Sự tái đắc cử của hai Tổng thống Silva và Chavez tại Brazil và Venezuela được coi là đặc biệt quan trọng vì đây là các quốc gia có tiềm lực kinh tế hàng đầu Mỹ Latinh.

Có được những thành quả trên, về mặt khách quan, là do sự phá sản mô hình kinh tế của chủ nghĩa tự do mới. Trên thực tế, ở phần lớn các nước Mỹ Latinh đã chứng minh chủ nghĩa tự do mới không giải quyết được các vấn đề kinh tế - xã hội bức xúc, không đáp ứng được những nhu cầu, nguyện vọng chính đáng của đông đảo quần chúng nhân lao động. Những năm gần đây, cuộc đấu tranh của quần chúng nhân dân đòi cải thiện đời sống, chống chính sách kinh tế của nhà nước, đòi giải quyết việc làm,... đã nổ ra ở nhiều quốc gia mà đỉnh cao đã khiến một số tổng thống của các đảng cánh hữu phải từ chức - như đã diễn ra ở Ecuador, Peru, Bolivia. Còn về mặt chủ quan, thành công đạt được do các đảng phái cánh tả đã biết đổi mới tư duy và phương thức hoạt động. Thay cho đấu tranh vũ trang, sử dụng các hình thức bạo lực giành chính quyền như trước kia là phương thức vận động, thuyết phục quần chúng nhân dân; đưa ra cương lĩnh tranh cử phù hợp với nguyện vọng của nhân dân lao động, biết tập hợp các lực lượng và có chính sách liên minh rộng rãi; tăng cường đoàn kết, liên kết các phong

trào cánh tả và tiến bộ khác nhau trong nước và khu vực, đấu tranh nghị trường với những mục tiêu hấp dẫn cử tri. Có thể kể đến một số đảng phái cánh tả tiêu biểu:

- Đảng Xã hội Chile (PS) thành lập ngày 19/4/1933 trên cơ sở sáp nhập các đảng: Hành động Xã hội chủ nghĩa (ARS), Xã hội chủ nghĩa Marxist (PSM), Xã hội thống nhất (PSU), Hành động công chúng mới (NAP) và Mệnh lệnh Xã hội chủ nghĩa (OS). PS theo đường lối dân chủ xã hội (đảng này là thành viên của Quốc tế Xã hội). Năm 1970, Liên minh Các lực lượng cánh tả tiến bộ đã giành thắng lợi trong bầu cử, đưa ứng viên Salvador Allende - lãnh tụ của PS - lên làm Tổng thống. Tại cuộc bầu cử năm 2000, ứng viên của Liên minh Các đảng vì dân chủ đã giành thắng lợi và ông Ricardo Lagos là người thứ hai của PS trở thành Tổng thống Chile. Trong cuộc bầu cử vòng hai vào tháng 1/2006, bà M. Bachelet - ứng viên của PS trong liên minh cầm quyền - đã đắc cử với hơn 53% số cử tri ủng hộ và trở thành nữ Tổng thống đầu tiên trong lịch sử nước này. Tổng thống Bachelet chủ trương thúc đẩy tiến trình dân chủ, công bằng và tiến bộ xã hội, giải quyết tình trạng chia rẽ và những hậu quả chính trị - xã hội do chế độ độc tài Pinochet để lại.

- Mặt trận Giải phóng dân tộc Sandino (FSLN) ở Nicaragua ra đời từ những năm 1970. Năm 1979, FSLN - do Chủ tịch Daniel Ortega đứng đầu - đã lãnh đạo nhân dân tiến hành khởi nghĩa lật đổ chế độ độc tài Somoza và lên nắm chính quyền. Mặc dù không giành thắng lợi trong những cuộc bầu cử tiếp theo (vào các năm 1990, 1996, 2001), nhưng FSLN vẫn duy trì được uy tín và ảnh hưởng lớn đối với các tầng lớp nhân dân lao động

Nicaragua. Trong đợt bầu cử năm 2004, FSLN giành quyền kiểm soát ở hầu hết mọi quận, huyện, thị xã. Trong cuộc bầu cử ngày 5/11/2006, cựu Tổng thống, Chủ tịch FSLN - D. Ortega - đã giành thắng lợi và trở lại nắm quyền sau 16 năm. Tổng thống Ortega cam kết tập trung thúc đẩy các chính sách kinh tế và xã hội nhằm xoá bỏ đói nghèo, bất bình đẳng xã hội; chủ trương hợp tác với các doanh nghiệp tư nhân, đảm bảo quyền lợi cho giới đầu tư thuộc mọi thành phần kinh tế trên tinh thần hoà giải và đoàn kết dân tộc; ưu tiên hợp tác với các nước trong khu vực, nhất là các nước thuộc khối ALBA (bao gồm Cuba, Venezuela, Bolivia và Nicaragua); tiếp tục duy trì quan hệ với Mỹ.

- Đảng Người lao động Brazil (PT) thành lập ngày 10/2/1980 tại Colehio Sion, với nền tảng tư tưởng là chủ nghĩa xã hội cổ điển. Đảng có tổ chức quần chúng rộng rãi như: Đoàn Thanh niên, Công đoàn, Hội Phụ nữ. Năm 1982, PT chính thức tham gia tranh cử tổng thống nhưng chỉ giành được 3,5% số phiếu cử tri ủng hộ. Tại cuộc bầu cử tổng thống tháng 10/2002, ứng viên L.D. Silva của PT đã giành thắng lợi với 61,3% và trở thành tổng thống đầu tiên trong lịch sử Brazil có nguồn gốc là công nhân. Sau khi lên nắm quyền, Chính phủ của Tổng thống L.D. Silva triển khai và thực hiện hàng loạt chính sách xã hội vì lợi ích của các tầng lớp nhân dân lao động đấu tranh xoá bỏ đói nghèo, bất công, xây dựng một xã hội công bằng, dân chủ và tiến bộ. Trong chính sách đối ngoại, Brazil tăng cường hợp tác với các nước trong khu vực, nhất là các nước thuộc Khối Thị trường chung Nam Mỹ (MERCOSUR). Nhờ những thành tựu

trong cuộc đấu tranh xoá bỏ đói nghèo, trong cuộc bầu cử tổng hai cuối năm 2006, Tổng thống L.D. Silva giành thắng lợi với 60,8% số phiếu cử tri ủng hộ, tái đắc cử nhiệm kỳ hai ở quốc gia đông dân, có lãnh thổ và nền kinh tế lớn nhất Mỹ Latinh này.

- Phong trào Nền cộng hoà thứ năm của Venezuela (MVR) thành lập ngày 29/4/1997. MVR là đảng cầm quyền tập hợp nhiều lực lượng chính trị, xã hội khác nhau có chung mục tiêu đấu tranh vì sự tiến bộ, công bằng xã hội và lợi ích của nhân dân Venezuela, chống chủ nghĩa đế quốc và chủ nghĩa tự do mới. Tháng 12/1992, với sự ủng hộ rộng rãi của lực lượng cánh tả tiến bộ và quần chúng, ứng viên H. Chavez của MVR đã giành thắng lợi và trở thành Tổng thống. Đầu tháng 12/2006, H. Chavez tái đắc cử nhiệm kỳ ba với 61% số phiếu cử tri ủng hộ và tiếp tục lãnh đạo đất nước. Ngày 29/1/2007, H. Chavez đã hợp nhất MVR với hơn 20 đảng khác để thành lập nên chính đảng cánh tả duy nhất mang tên "Đảng Xã hội dân chủ thống nhất Venezuela" - một đảng mà, theo lời ông, là để phục vụ phong trào cách mạng và phục vụ nhân dân, chứ không phải phục vụ các đảng phái chính trị.

- Phong trào Tiến lên chủ nghĩa xã hội (MAS) của ứng viên E. Morales giành thắng lợi trong cuộc bầu cử tổng thống Bolivia tháng 1/2006. Từ khi nắm quyền, Tổng thống E. Morales chủ trương tiến hành cuộc cách mạng chính trị - xã hội sâu rộng nhằm xoá bỏ mọi đói nghèo, bất công, xây dựng xã hội công bằng, dân chủ, tiến bộ, tạo cơ hội phát triển bình đẳng cho tất cả mọi người, nhất là với thổ dân (E. Morales là tổng thống đầu tiên người da đỏ). Bước khởi đầu của công việc cải cách là tiến hành quốc hữu hoá

ngành dầu khí, cải cách ruộng đất và bầu cử quốc hội lập hiến để soạn thảo hiến pháp mới với mục đích xoá bỏ tàn dư của chủ nghĩa thực dân đè nặng lên quốc gia Nam Mỹ này suốt 5 thế kỷ qua.

Nhìn chung, trong những năm vừa qua, đa số các chính phủ cánh tả ở Mỹ Latinh đã tuyên bố hoặc đã thực thi cải cách kinh tế - xã hội, chuyển từ mô hình chủ nghĩa tự do mới sang mô hình kinh tế thị trường kết hợp giải quyết các vấn đề xã hội; đẩy mạnh chiến dịch chống tham nhũng; tiến hành các chương trình xã hội: cải cách ruộng đất, xoá đói giảm nghèo, xoá nạn mù chữ, tạo công ăn việc làm, cung cấp tín dụng và vốn cho doanh nghiệp vừa và nhỏ, xây dựng nhà ở cho người nghèo, cải thiện dịch vụ y tế, phát triển văn hoá cộng đồng, điều chỉnh một số luật theo hướng coi trọng lợi ích quốc gia và có lợi cho người lao động. Về đối ngoại, tuy chưa hoàn toàn thoát khỏi sự lệ thuộc vào Mỹ nhưng đường lối đối ngoại của các nước này đã thể hiện rõ xu hướng mong muốn có sự độc lập nhiều hơn. Các nước trong khu vực đã nối lại và tăng cường hợp tác với Cuba, phản đối chính sách bao vây cấm vận của Mỹ đối với quốc gia xã hội chủ nghĩa này; ủng hộ tiến trình dân chủ hoá trong quan hệ quốc tế và cải tổ Liên Hợp Quốc; ủng hộ cuộc đấu tranh chống chủ nghĩa khủng bố; phấn đấu vì một trật tự thế giới mới, dân chủ và bình đẳng, vì hoà bình, độc lập dân tộc và tiến bộ xã hội.

Cùng với sự hiện diện của chính phủ cánh tả tiến bộ cầm quyền và bước tiến của các đảng phái cánh tả đối lập hoặc tham chính, thì quá trình tập hợp lực lượng phong trào cánh tả Mỹ Latinh thông qua những diễn đàn, hội thảo cũng là yếu tố quan trọng,

giúp các đảng phái cánh tả vững bước trong sự nghiệp cạnh tranh và đấu tranh chính trị của mình. Trước tiên, phải kể đến "Diễn đàn Sao Paulo", thu hút hơn 140 đảng phái cánh tả và tổ chức tiến bộ trên thế giới tham gia. Đây là diễn đàn nhằm trao đổi, đánh giá tình hình châu lục, phân tích hệ lụy của chủ nghĩa tự do mới, hoạch định chủ trương, giải pháp thay thế, đồng thời thông qua các nghị quyết chống đế quốc, ủng hộ cuộc đấu tranh vì hoà bình và giải phóng dân tộc. Ngoài "Diễn đàn Sao Paulo", phong trào cánh tả Mỹ Latinh còn có Hội thảo quốc tế "Các đảng và một xã hội mới" do Đảng Lao động Mexico chủ trì hàng năm, Hội nghị "Toàn cầu hoá và những vấn đề của sự phát triển" do Đảng Cộng sản Cuba tổ chức, "Diễn biến Xã hội thế giới" do các tổ chức phi chính phủ Brazil khởi xướng nhằm trao đổi kinh nghiệm, phối hợp hành động của các tổ chức, phong trào xã hội dân sự chống lại chủ nghĩa tự do mới, chống lại sự thống trị của đế quốc, tư bản, phấn đấu xây dựng một xã hội lấy con người làm trung tâm.

Song hành với những thuận lợi và thành tựu đáng kể nêu trên, lực lượng cánh tả Mỹ Latinh phải đương đầu, vượt qua nhiều khó khăn, thử thách. Trong chiến lược toàn cầu nói chung và chiến lược coi Mỹ Latinh là "sân sau" của mình, chắc chắn Mỹ sẽ tìm mọi cách chống phá, ngăn cản lực lượng cánh tả lên cầm quyền, ngăn chặn chính phủ tiến bộ tại mỗi quốc gia thực hiện các chương trình, kế hoạch thiên tả đề ra. Một số đảng cánh tả (ở El Salvador, Nicaragua,...) từng tham gia tranh cử tổng thống nhiều lần nhưng chưa hoặc ít giành thắng lợi một phần do sự can thiệp thô bạo, trắng trợn của Mỹ. Với những chính phủ tiến bộ lên cầm quyền, các

đảng phái cánh hữu truyền thống luôn tìm cách cản phá, chính phủ mới lại chưa quản lý được toàn bộ nền kinh tế và phương tiện thông tin đại chúng, vì vậy còn nhiều khó khăn trong điều hành, bình ổn đất nước. Về mặt chủ quan, ở một số nước Mỹ Latinh, đảng cánh tả còn phân tán, chưa đoàn kết, chưa có trung tâm đủ mạnh và uy tín để tập hợp lực lượng. Ở không ít chính phủ tiến bộ cầm quyền, do phải liên minh rộng rãi để đắc cử, nên đã gặp nhiều khó khăn trong điều hành vì có nhiều tư tưởng, khuynh hướng khác nhau trong ban lãnh đạo, ít đi đến sự thống nhất tuyệt đối. Những khó khăn hạn chế này không thể sớm khắc phục, nó phụ thuộc vào nhiều yếu tố ảnh hưởng chủ quan, khách quan, tình trạng trong nước, trong khu vực và trên thế giới.

II. Hai loại đảng phái cánh tả ở Mỹ Latinh

Ở hầu hết mỗi nước Mỹ Latinh, cánh tả - được hiểu là lực lượng có chiều hướng tư duy, hoạt động chính trị và chính sách chú trọng những cải thiện xã hội hơn là tính chính thống của nền kinh tế vĩ mô, sự phân chia bình đẳng của cải hơn là việc tạo ra của cải, chủ quyền quốc gia hơn là sự hợp tác quốc tế, dân chủ hơn là tính áp đặt hiệu quả của chính quyền - đã đi theo hai đường hướng khác nhau: cấp tiến và dân túy, tạo nên hai phái tả mang đậm đặc trưng này.

1. Phái tả cấp tiến

Phái tả cấp tiến phát triển từ Quốc tế Cộng sản và cuộc Cách mạng Bonsevic của Liên Xô, đã đi theo đường hướng tương tự như đường hướng cánh tả ở các châu lục khác. Chẳng hạn, các đảng cộng sản Brazil, Chile, Salvador, Uruguay và Cuba

(trước cách mạng 1959) đều giành được những phần đáng kể lá phiếu của dân chúng trong vấn đề này hay vấn đề khác, đã tham gia những "mặt trận bình dân" hay "thống nhất dân tộc" những năm 1930 và 1940, đã thiết lập sự hiện diện vững chắc trong tầng lớp lao động có tổ chức và đã có ảnh hưởng đáng kể trong giới học giả, trí thức. Tuy nhiên, vào cuối những năm 1950 và đầu những năm 1960, các đảng này đã đánh mất phần lớn danh tiếng và tính chiến đấu của họ. Tình trạng tham nhũng, sự phục tùng Liên Xô, việc dàn xếp với các chính phủ cầm quyền và quá trình đồng hoá bởi các giới tinh hoa cầm quyền địa phương của các đảng này đã làm họ mất uy tín trong con mắt của giới trẻ và tầng lớp cải cách. Nhưng cuộc cách mạng Cuba năm 1959 thành công đã đem lại sức sống và chiều hướng phát triển mới cho phái tả này. Nhiều nhóm có nguồn gốc là phái tả cộng sản trước kia đã hợp nhất với các toán du kích, đấu tranh vũ trang, giành được ít nhiều thắng lợi.

Từ những năm 1990, sau khi Liên Xô và hệ thống xã hội chủ nghĩa Đông Âu tan rã, phái tả cấp tiến theo chủ nghĩa cộng sản trước đây được cải tổ, hoạt động mềm dẻo hơn, lên nắm quyền với các chính sách kinh tế phù hợp và thể hiện đầy đủ, chân thành sự tôn trọng nền dân chủ. Những ví dụ điển hình nhất về phái tả cấp tiến trước đây đã được xây dựng lại có thể tìm thấy ở Chile, Uruguay và - trong chừng mực ít hơn một chút - ở Brazil. Phái tả cấp tiến tại các nước này chú trọng chính sách xã hội - giáo dục, các chương trình chống đói nghèo, chăm sóc sức khỏe, nhà ở nhưng trong một khuôn khổ thị trường ít nhiều mang tính chính thống. Phái tả này thường nỗ lực làm sâu sắc và mở rộng các thể chế dân

chủ. Phái này thường xuyên bất đồng với Mỹ nhưng hiếm khi đưa bất đồng đó tới đỉnh cao và chủ nghĩa bài Mỹ truyền thống cũng được giảm nhẹ.

2. Phái tả dân túy

Phái tả dân túy là sản phẩm truyền thống vĩ đại của chủ nghĩa dân túy Mỹ Latinh. Họ theo chủ nghĩa dân tộc, tự tôn, hơi bảo thủ và rất hăng hái. Chủ nghĩa dân túy hầu như luôn có mặt mọi nơi ở Mỹ Latinh, nó nắm quyền hay gần nắm quyền. Chủ nghĩa này khẳng định những nhà sáng lập nó và phái tả dân túy là thần tượng lịch sử, lãnh tụ dân tộc - từ V.R.H. Torre của Peru, J. Gaitan của Colombia, L. Cardenas của Mexico đến G. Vargas của Brazil, J. Peron của Argentina và J.V. Ibarra của Ecuador. Thực sự đúng là như vậy bởi những nhân vật này tạo được sự ngưỡng mộ rộng rãi trong dân chúng. Họ quan tâm nhiều đến chính sách như là công cụ để giữ lại và duy trì quyền lực hơn so với quan tâm đến quyền lực như là công cụ để hoạch định chính sách. Họ đã làm nhiều việc cho người nghèo - Peron và Vargas làm việc chủ yếu cho giai cấp vô sản thành thị, Cardenas cho giai cấp nông dân,... nhưng họ cũng đã tạo ra các cơ cấu theo hướng đoàn thể, từ đó gây khó dễ cho hệ thống chính trị quốc gia. Họ thực thi quốc hữu hoá những khu vực, đối tượng lớn, quan trọng của nền kinh tế nước mình.

Đối với phái tả dân túy, thành tựu kinh tế, giá trị dân chủ, những chương trình đạt được và các mối quan hệ tốt đẹp với Mỹ không phải là những nhu cầu cấp thiết. Họ thích được lòng dân, nhưng yêu quyền lực hơn dân chủ thực sự và họ sẽ đấu tranh duy trì quyền lực bằng cái giá phải trả rất lớn. Phái tả dân túy luôn

trung thành với chủ nghĩa dân tộc và thường sử dụng phương tiện dân chủ. Họ tìm cách tập trung quyền lực thông qua các thể chế mới, kiểm soát phương tiện truyền thông, các ngành lập pháp và tư pháp quốc gia. Họ muốn kéo dài mãi sự cai trị của mình bằng việc sử dụng những cải cách về bầu cử và thay đổi chính sách, luật lệ (kể cả hiến pháp). Đương kim Tổng thống Chavez của Venezuela và Morales của Bolivia là những nhân vật điển hình của phái tả loại này.

Nói chung, hầu hết mỗi nước Mỹ Latinh luôn tồn tại cả phái tả cấp tiến và phái tả dân túy. Chúng thường hợp tác với nhau, nhưng nhiều khi cũng làm đối trọng, mâu thuẫn nhau, thậm chí loại trừ nhau (chẳng hạn, khi Peron đứng đầu phái tả dân túy từ nơi sống lưu vong về nước để cầm quyền vào tháng 6/1973, đã ngay lập tức tiến hành tiêu diệt phần lớn phái tả cấp tiến ở Argentina). Thực tế, phái tả cấp tiến hiện nay được đánh giá tốt đẹp hơn. Do tình trạng bất bình đẳng, nghèo đói, tình trạng dân chủ vẫn còn yếu kém và công cuộc xây dựng quốc gia chưa hoàn tất, phái tả này đưa ra chính cái cần thiết cho sự cai trị hữu ích trong khu vực Mỹ Latinh. Ngược lại, việc cai trị của phái tả dân túy dễ dẫn đến lạm phát, nghèo đói, tình trạng bất bình đẳng lớn hơn và sự đối đầu với Mỹ. Dù sao, nhìn tổng quát, hai cánh tả này vẫn đang rất vững mạnh và có tiềm lực tương đương ■

Tài liệu tham khảo:

Các website:

1. www.opendemocracy.net
2. www.socialistaction.org
3. www.politicalstudies.org
4. www.foreignaffairs.org
5. www.latinamericanperspectives.com
6. en.wikipedia.org/wiki/Left-wing_politics